

MOJCA RAVNIK, *BRATJE - SESTRE - STRNIČI - ZERMANI: DRUŽINA IN SORODSTVO V VASEH V SLOVENSKI ISTRI*. Znanstveno raziskovalni center SAZU in Lipa, Ljubljana, Koper 1996, 306 str., ilustr.

Mojca Ravnik je leta 1995 na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktorirala z disertacijo z naslovom *Istrske družine v kulturnih spremembah* (Etnološka raziskava v vaseh v Slovenski Istri). Za objavo v tej knjigi je besedilo razširila in priredila.

V raziskavo je zajela življenje na dveh območjih: v Zanigradu na Kraškem robu in Abitantih na Pregarski planoti. Obe mejni kulturni mikroregiji imata (sta imeli) podobno trajanje. Ponašali sta se z atraktivnostjo prostora in obe sta danes žalostno izpraznjeni. Zakaj je do tega prišlo, v veliki meri zvemo tudi iz raziskave. Ta namreč, v obeh razširjenih smereh, odkriva zgodovinsko sorodstveno sestavo družine (roda) in soseske. S spomini in izročilom prednikov, družinskimi rodovniki, generacijskimi in sorodstvenimi povezavami spoznavamo družinske vrednote: sorodstvene odnose in njihov pomen pri oblikovanju družin, seznanimo se z družinsko in krajevno endogamijo, iz socialnozgodovinskih zapisov zvemo za njihovo naseljevanje, širitev, delovanje in izseljevanje iz Istre ter spremljamo povezanost različnih tipov družin s stavbarstvom. In na tej točki nam Mojca Ravnik razkrije nov pogled na vrednotenje stavbne dediščine. Spreminjanje (širjenje) domačij je bilo namreč posledica pravnega sistema dedovanja, ki je obenem določal tudi gospodarja. Zaradi modela nedeljive celote oziroma delitve in drobljenja posesti med sorodnike - kot tudi zaradi zgodovinskih dejstev - je prihajalo do propadanja posesti, razbitja družin in izseljevanja.

Mojca Ravnik pravi, da je sledila razvoju družin skozi več rodov in spoznala, da se je res odvijal tako, kot o egalitarnem sistemu pišejo raziskovalci, da je namreč imel samouničevalni učinek. V grobem so bile dileme take - deliti posestvo na kose, ki bodo premajhni za gospodarsko preživetje, ali ostati skupaj in z združenimi močmi gospodariti in stisko preložiti na poznejši čas. Ni čudno, da so pogostejše delili v bližini Trsta oziroma obale, ker je bilo tam možno z vsakdanjim delom v mestu ali njegovi okolici dopolnjevati gospodarski prinos kmetije. Tudi globoko v zaledju, kjer so dalj časa ostajali skupaj v sestavljenih družinah, je bil zaslužek v Trstu pomembno dopolnilo, vendar drugačne vrste, kar je zahtevalo veliko moške delovne sile. Skupno življenje pa je samo odložilo stisko, ki se je prej ali slej pojavila, da je namreč bilo preveč ljudi, če bi se delili, pa bi bili kosi premajhni. Avtorica misli, da je ta cikel, ki je vsakih nekaj generacij privedel do prenaseljenosti, zelo pomemben vzrok propadanja domačij in zaselkov in stalnega odtekanja prebivalstva iz podeželja. V gradivu, ki ga je zbrala, izstopajo deklice, dekleta in neporočene ženske, ki so odhajale v Trst, kar je tudi zanimiva značilnost teh selitev, povezana z družinsko sestavo, odnosi in dedovanjem.

Ugotovitve je primerjala z literaturo, največ zgodovinsko. Od domačih avtorjev je našla pojasnilo za mnoge pojave v spisih Sergeja Vilfana, od tujih piscev pa je navajala izbore njihovih ugotovitev o podobnih pojavih, s katerimi se je seznanjala v Istri.

484 Pokazala je nekatere najpomembnejše značilnosti, kot na primer egalitarni sistem in njegove samouničevalne posledice, verilokalnost, družinski cikel od male do razširjene in sestavljene družine, izključenje žensk iz dedovanja, moški celibat, potrebo po moški delovni sili, prisotnost stricov, težak položaj vdov itd., kako se pojavljajo v nekaterih sosednjih deželah in v različnih časovnih obdobjih, od srednjega veka do renesanse in dvajsetega stoletja. Ugotovila je razlike tudi znotraj Istre: med priobalnim pasom, kjer je bil razvit kolonat, in notranjostjo. Meni, da bo ta mozaik potreben še nadaljnje raziskave, prav tako tudi povezanost značilnosti družine in sorodstva z različnimi tradicijami narodov in etničnih skupin, ki so se tu naseljevali.

Vsa zbrana in s komentarji pospremljena dejstva so skrbno razvrščena v nizih poglavij. Novost knjige je (posebno iz muzejskega in konservatorskega stališča) prav v odpiranju možnosti za drugačno in popolnejše spoznavanje zgodovine arhitekturnih preoblikovanj. Raziskava pravnega sistema dedovanja, ki ga je Mojca Ravnik odkrivala pri sorodstveni sestavi prebivalcev, nam namreč omogoča vpogled v natančen čas in vzrok sprememb, kar je nedvomno dragocen podatek za klasificiranje in zgodovinsko vrednotenje arhitekturne zapuščine. Pa še: v narečju zapisane pripovedi domačinov so v etnološki literaturi prijetna osvežitve, saj bralcu omogočajo neposredno seznanjanje z dejstvi in mu prepuščajo individualno sodbo. Res je, da se pripovedi ponekod tudi ponavljajo in da so lahko dolgočasne, vendar pa so za spoznavanje celostne mreže sorodnikov in njihovih odnosov potrebne.

Mojca Ravnik je raziskavo gradila na neposrednem zapisu, ki ga je dopolnila s podatki iz statusa animarum, z družinskimi zapisi in dnevniki ter župnijskimi listinami. Risbe mreže sorodnikov je obogatila s fotografskim gradivom in ga uredila po krajih. Poskrbela pa je za obsežno videodokumentacijo, katero je posnel Naško Križnar iz Avdiovizualnega laboratorija ZRC SAZU in jo tudi priredil za TV projekcijo.

Zvona Ciglič